

JAK SE U NÁS NĚMČILO

Nejednoznačnost národní identity
Aktivita k 28. říjnu 1918

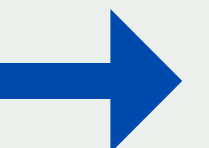
EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

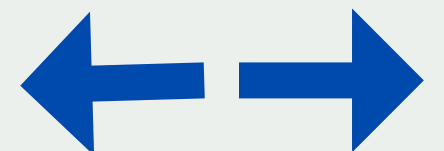

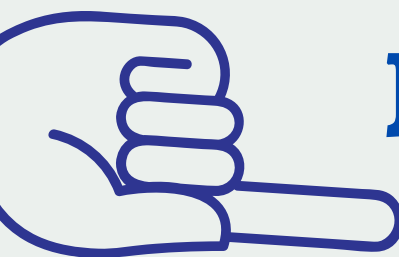
multikulturní
centrum
praha

Československá republika vznikla **28. října 1918** a byla stejně jako její předchůdce Rakousko-Uhersko mnohonárodnostním státem. Žili v ní Češi, Slováci, Němci, Židé, Poláci, Maďaři, Rusíni, Romové a další národy.

Jakou **národní identitu** měli obyvatelé nově vzniklého státu? Někdy je složité na tyto otázky dokázat jednoznačně odpovědět, **identita** totiž každý z nás může mít mnoho a v minulosti to lidé neměli o nic jednodušší.

Přečtěte si ukázkou a odpovězte na otázky.

TEXTOVÁ UKÁZKA

1. Odkud rodina z ukázky pocházela?

2. Najdi tuto vesnici na současné mapě České republiky. Kde leží?

3. Jakými jazyky se mluvilo ve vesnici?

4. Jakými jazyky mluvila rodina?

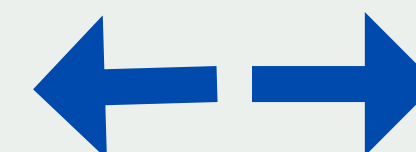
5. Proč otec začal mluvit německy vždy v sobotu?

6. Do jakého kostela chodila máma a proč?

7. Bylo podle tvého názoru důležité umět na Brázdímsku mluvit německy?

Slovníček pojmů k textu:

- **šábes/šabat** – posvátný den judaismu, slaví se od pátečního do sobotního večera a končí jím pracovní týden
- **v židovském kostele** – v židovské modlitebně-synagoze (z řeckého syn-agó = přicházet dohromady, shromažďovat se)
- **Esterl, uzünden** – Esterl bylo židovské jméno maminky. Věřící Židé měli vedle sekulárních jmen též jména pro náboženské účely (obdoba bířmovacích jmen u katolíků); od německého slova anzünden (rozsvítit), vztahuje se k rozsvícení šábesových svící, což je povinnost židovské ženy
- **židovský jargon** – myšleno bud' jidiš, jazyk východoevropských Židů odvozený od středověké porýnské němčiny, nebo „judentajč“ (od Juden Deutsch = židovská podoba němčiny ve střední Evropě).
- **Gut šábis** – přání, pozdrav „dobrý šábes“
- **Gut vochn** – přání dobrého týdne, v židovství začíná nový týden právě sobotním večerem a neděle se už bere jako první pracovní den

Jak se u nás němčilo

Německy umělo se v naší chalupě tolik, jako v ostatních brázdímských chalupách. Dostal-li otec z úřadu německé „písmo“, šel s ním, jako ostatní chalupníci, k panu učiteli, aby mu smysl „písmá“ vyložil. My, děti, pokud jsme nepřišly do světa, uměly jsme navlas tolik německy, jako všechny ostatní děti ze vsi. Nejhuř z nás všech byla na tom s němčinou matka. Proto také (a také proto, že neměla patříčných šatů) nikdy nebyla v židovském kostele v Brandýse. Říkávala, do křesťanského kostela do Sluh že by mohla (o pohřbech tam také chodila), tam že by byla jako doma. Ale v židovském kostele v Brandýse, co že by sobě počala, kdyby na ni — příkladně — některá panička promluvila německy? A přece, přes tuto všeobecnou neznalost němčiny se u nás němčilo. To bylo takhle:

Otec sice lepších šatů také měl po skrovnu a německy se také s nikým patřičně nedorozuměl, ale měl v sobě pýchu sedmistrychového, brázdímského chalupníka, odvislého jen od své hroudy. Proto chodil neostýchavě mezi bohatší souvěřence a jediné soboty v roce nevynechal, aby nebyl v Brandýse v kostele. Tak se stalo, že nějaké to německé slovo z kostelních rozhovorů přece mu uvízlo v paměti. Pak u nás pravidelně nocovali žebraví židé, ti mluvili židovským jargonem a také od nich otec leckteré slovo pochytil. A tato slova pánů z kostela a žebravých židů tvořila otcovu zásobu němčiny.

Po celých šest všedních dnů v týdnu neupotřebil otec ve své domácnosti z této železné zásoby slůvka ani jediného; jakmile však nastala sobota, vyrukoval se všemi od prvního do posledního. Na žádné nezapomněl. Matka byla mlčenlivou posluchačkou, ze svého nepřidala ani slova.

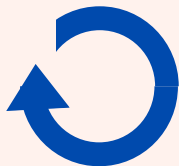
Podrobně sice pamatovala, co se před 40 a více lety v té které brázdímské chalupě přihodilo, ale z otcovy šábesové němčiny nepamatovala si do neděle ani slova. Všichni ostatní lidé z Brázdíma znali z otcovy šábesové němčiny více, než matka.

Každé to německé nebo jargonové slovo vyslovoval otec s takovou opravdovou zbožností, jako by stál v kostele před oltářem — a také matka každému takovému slovu naslouchala s posvátnou úctou. Jí snad byla ta slova náhradou za nikdy neslyšené a nikdy neviděné židovské bohoslužby v kostele.

Tato náhlá jazyková proměna nastávala u nás již v pátek večer. Po celý týden říkali si otec s matkou po brázdímsku: „táto a mámo“; od pátečního do sobotního večera přestali si tak říkat. Matka otce nejmenovala nijakž a otec matce po 24 sobotních hodin říkal: „Esterl“. Po židovsku se matka jmenovala totiž Esterl. (Pro celou vesnici až do své smrti byla „Baruškou“.) A tu v pátek večer, místo obvyklého: „Mámo, rozsvěť!“ zaznělo z otcových úst slavnostně: „Esterl, uzünden!“ A pak už šla, až do soboty večera, obvyklá, nám dětem i matce nesrozumitelná (asi i otci málo srozumitelná) slova jedno za druhým jako kuličky na růžencové šňůře. Celý týden byl u nás pánbůh zcela obyčejným pánembohem, jakým byl v ostatních brázdímských chalupách, ale u nás v sobotu hrozně povýšil. Přes noc se stal z něho v otcových ústech: „Unser Hargitt“. Všedního dne ráno to znělo: „Mámo, snídat!“ V sobotu ráno: „Esterl, ubeisen!“ Všedního dne, když otec přicházel domů: „Pozdrav pánbůh!“ V sobotu, když přišel z kostela: „Gut šabis!“. A když večer v černém „lógru“ (ten „lógr“ představoval víno), rozlitém na stole, uhasínala hořící havdule, zaznělo z otcových úst zbožně poslední německé slovo: „Gut vochn!“. A hned na to po česku a hrozně všedně: „Mámo, rozsvěť!“.

My, děti, znaly všechny tato slova jako otčenáš (ten jsme znaly dobře) a před ostatními brázdímskými kluky nemálo jsme se honosily svojí znalostí „němčiny“. Bylať také všecka tato slova duševním majetkem brázdímského dorostu. Na setkání zdravili se brázdímští kluci: „Pozdrav tě inzr hargitt“. U Šebestů, když některý kluk dlouho nešel k snídani, volali sourozenci: „Venco nebo Franto, ubeisen!“. Na pastvě, když Tonda měl zapálit hromadu suché nati, kde péci se měly brambory, volal na něj kamarád: „Tondo, uzünden!“. Ba stalo se kdysi, že Vlčkův Pepík přišel ze školy a na místě řádného, křesťanského pozdravu řekl: „Gut šabis“. Bylo to ve středu a Pepík dostal od táty pohlavek. — — —

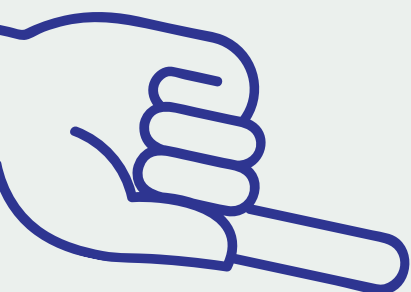
Takhle se němčilo u nás a takhle po nás němčila celá ves.

Sčítání lidu:

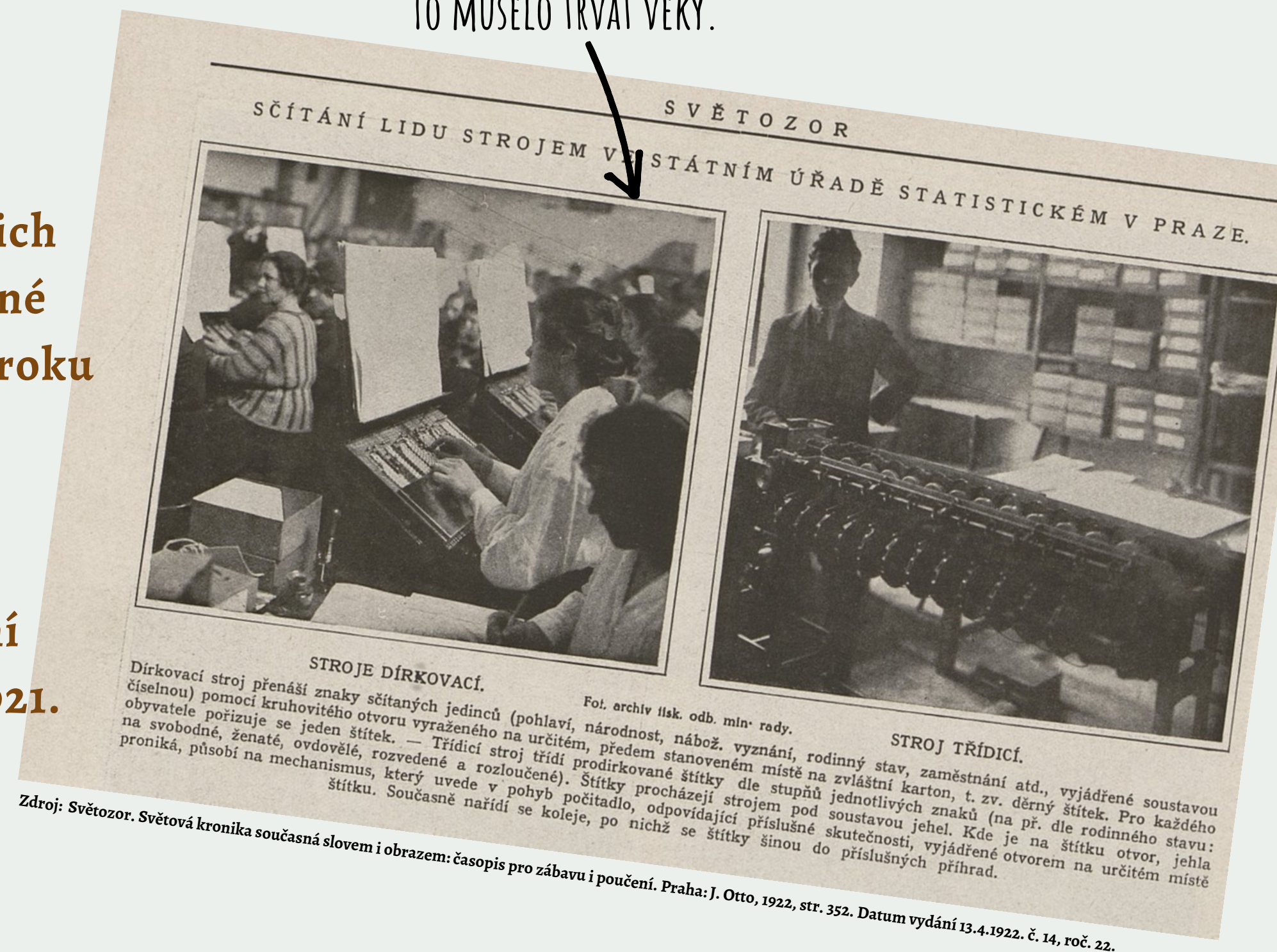
Státy pravidelně zjišťují, kolik obyvatel žije na jejich území, prostřednictvím tzv. sčítání lidu. Pravidelné sčítání lidu se na území Českých zemí provádí od roku 1753, kdy vládla Marie Terezie.

Nová Československá republika taktéž stála před výzvou zjistit, kolik obyvatel a jaké národnosti v ní žijí, a první celonárodní sčítání proběhlo v roce 1921.

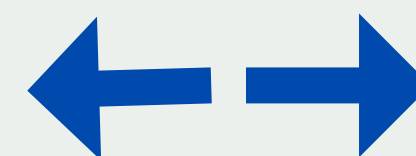

Představte si, že jste úředníci v první československé republice a podílíte se na sčítání obyvatelstva roku 1921. Vaším úkolem je pomoci rodině z předchozí ukázky vyplnit sčítací arch.

SEČÍŠT TO!
TO MUSELO TRVAT VĚKY.

Zdroj: Světlozor. Světová kronika současná slovem i obrazem: časopis pro zábavu i poučení. Praha: J. Otto, 1922, str. 352. Datum vydání 13.4.1922. č. 14, roč. 22.

Popisný arch

PROHLÉDNOUT POPISNÝ ARCH

Steiner Samuel - manžel

pohlaví

rodinný stav

národnost

náboženské vyznání

Steiner Esterl - manželka

pohlaví

rodinný stav

národnost

náboženské vyznání

Steiner Hanuš - syn

pohlaví

rodinný stav

národnost

náboženské vyznání

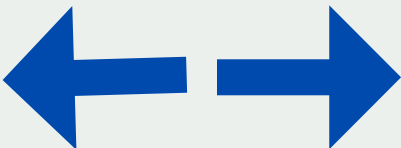
Steiner Gabriell - syn

pohlaví

rodinný stav

národnost

náboženské vyznání

Popisný arch

Popisný arch.

Číslo bytu Radové číslo osob v domě přítomných	Příjmení (jméno rodinné)	Jméno (křestní)	Příbuzenský nebo jiný poměr k majiteli bytu (při podnájmu k přednostovi domácnosti)	Pohlaví, zda mužské či ženské	Rodinný stav, zda 1. svobodný -á, 2. ženatý, vdaná, 3. ovdovělý -á, 4. soudně roz- vedený -á nebo rozloučený -á	Rodný den, měsíc a rok (narozen -a)			Rodiče: a) Rodná obec b) Soudní okres c) Země	Od kdy bydlí zapsaná osoba v obci?	Domovská příslušnost (a) Domovská obec b) Soudní okres c) Země aneb státní příslušnost
						dne	měsíce	roku			
1a	1b	2	3	4	5	7			8	9	10
1	1	Steiner	Samuel	manžel		29	12	1872	a) Brázdíma b) Brandýz n. Labem c) Čechy	1872	a) Brázdíma b) Brandýz n. Labem c) Čechy
1	2	Steiner	Esterl	manželka		24	3	1876	a) Brázdíma b) Brandýz n. Labem c) Čechy	1876	a) Brázdíma b) Brandýz n. Labem c) Čechy
1	3	Steiner	Hanuš	syn		23	12	1898	a) Brázdíma b) Brandýz n. Labem c) Čechy	1898	a) Brázdíma b) Brandýz n. Labem c) Čechy
1	4	Steiner	Gabriell	syn		23	8	1904	a) Brázdíma b) Brandýz n. Labem c) Čechy	1904	a) Brázdíma b) Brandýz n. Labem c) Čechy
	5								a) b) c)		a) b) c)

ZeměČechy

Soudní okresBrandýs nad Labem

ObecBrázdíma

Osada(Městská čtvrť)

Ulice neb náměstí

Číslo domu

popisné (staré)117

orientační (nové)

Jméno majitele domuMusil Antonín

Národnost (mateřský jazyk)	Ná- boženské vyznání	Znalost čtení a psaní	P o v o l á n í							Poznámka
			Druh povolání	Postavení v povolání	Bližší označení závodu (pod- niku, ústavu, úřadu), v němž se vykonává toto povolání	Město zapsaná osoba dne 16. července 1914 nebo vydané po- volání? (ano či ne?)	Druh povolání	Postavení v povolání		
							dne 16. července 1914			
							viz návod § 14			
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
		Čistí a prať	Kameniči pomocník		Státní Sítice Tělo-Mrák	ANO	Kameniči pomocník			
		Čistí a prať	vede domácnosti	vede domácnosti	domácnost majitele bytu	ANO	vedla domácnosti	vedla domácnosti		
		Čistí a prať	pomahač domácnosti	výpomoc děvčiny domácnosti	domácnost majitele bytu	ANO	pomahač domácnosti	výpomoc děvčiny domácnosti		
		Čistí a prať	Kameniči pomocník		Kameniči M. Jeduškov Mraťkotín	NE	Ø	Ø		
		Čistí a prať	pomahač domácnosti	výpomoc děvčiny domácnosti	domácnost majitele bytu	NE	Ø	Ø		

Zamyslete se:

1. Na základě jakých důvodů jste konkrétního rodinného příslušníka označili za Čecha/Česku, resp. Němce/Němku?
2. Myslíte si, že samotní členové rodiny měli jasno v tom, zda jsou Češi, Němci nebo primárně Židé?
3. Bylo vaše rozhodování jednoznačné?
4. Znáte nějaká slova, která běžně používáte a myslíte si, že jsou německého původu?